

МИЛОШ ОКУКА

ДЕСЕТ ГОДИНА ЈЕДНОГ ДОКУМЕНТА О КЊИЖЕВНОЈЕЗИЧКОЈ ПОЛИТИЦИ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Књижевнојезичкој политици у Босни и Херцеговини поклања-на је видна пажња од почетака стандардизације нашега језика. Треба се само подсјетити смишљеног и систематског културтрегерског притиска на наш језички идиом у доба аустроугарске окупације, позитивних процеса пред први свјетски рат у оквиру утврђивања језичког и правописног понашања у Босни и Херцеговини, великосрпске пресије између двају ратова, те насилног увођења хрватског кориенског правописа за вријеме тзв. Независне Државе Хрватске. Језички идиом се, наравно, одупирао свим пресијама и свим затирањима, али и уз помоћ прогресивних снага које су се стављале у одбрану домаћих језичких аутентичности. Тако се и могло догодити оно што се догодило: природност и аутентичност босанскохерцеговачког стандарднојезичког израза очувана је током вијекова дјеловањем неумитних језичких законитости без обзира на све спољње притиске, на једној страни, и дјеловањем прогресивних и демократских снага у босанскохерцеговачком друштву, на другој страни. Пуни простор за то дјеловање и несметани развој књижевног језика створен је тек након ослобођења земље и конституирања социјалистичке заједнице. Од 1945. до 1965. имамо, стога, у основи спонтани развој књижевнојезичког израза и слободу језичког испољавања, мада је било и извјесних унификаторских тенденција у оквиру колективног стандарднојезичког израза и мада је било заостајања у развоју лингвистике и лингвистичких активности у Босни и Херцеговини у односу на друге двије републике, СР Србију и СР Хрватску, као и неоправданог заобилажења босанскохерцеговачке књижевнојезичке баштине у значајнијим лингвистичким пројектима и публикацијама.

Будући да је књижевни језик друштвени и културолошки феномен, његов развој је у директној вези са развојем саме заједнице коју опслужује, друштвено-економских промјена унутар те заједнице и противурјечности наше епохе. Од 1965. до 1971. године у нашем друштву путем језика и преко језика испољаване су разне друштвено-политичке противурјечности и стање духа у наше четири републи-

ке које имају исти књижевни језик. Та испољавања и противурјечности била су запријетила и основним постулатима стандарднојезичкога израза, Босну и Херцеговину су стављала у позицију полигона на којем се сучељавају различити интереси и са источног и са западног језичког подручја и унутар њене територије. Због тога је и било неопходно правовремено и јавно дјеловање свих демократских снага у БиХ да се заштити књижевнојезички израз и да се прецизније формулишу принципи књижевнојезичке политике који ће одговарати језичкој збиљи и који ће бити прихватљиви за вишенационалну заједницу каква је Босна и Херцеговина. Од 27. марта 1967. до 12. децембра 1974. период је активног и стваралачког дјеловања тих снага, период у којем је усвојено *седам* значајних докумената о књижевном језику и књижевнојезичкој политици у Босни и Херцеговини. Прва два су се појавила као политичке реакције Извршног комитета Централног комитета СКБиХ (1967. и 1968) на *»Декларацију о називу и положају хрватскога књижевног језика«* и *»Предлог за размишљање«* групâ лингвиста и књижевника у Загребу и Београду. Затим су слиједили гласовити Закључци Симпозијума о језичкој толеранцији (1970), документ друштвено-политичких организација о књижевном језику и књижевнојезичкој политици (1971), Закључци Просвјетно-културног вијећа Скупштине СРБиХ о књижевнојезичкој политици у васпитно-образовној дјелатности (1971), Закључци о провођењу књижевнојезичке политике у БиХ (усвојени на Мостарском савјетовању 1973) и Информација са сједнице Извршног комитета Предсједништва ЦК СКБиХ (12. XII 1974). *Т е м е љ н и д о к у м е н т м е ђ у њ и м а ј е с т е* *»Књижевни језик и књижевнојезичка политика у Босни и Херцеговини«* друштвено-политичких организација СРБиХ усвојен прије десет година (1971). Тај документ је освијетлио позитивну језичку употребу у БиХ чији коријени сежу у вијекове уназад, прецизно формулисао основне принципе књижевнојезичке политике у вишенационалној заједници, одредио језичко понашање чланова те заједнице и усмјерио језички развој и језичко планирање. На основу језичких чињеница, друштвено-политичке констелације наше републике и интереса свих народа који у њој заједнички живе, постављена су сљедећа начела:

»1. прихватање хрватско-српског, односно српско-хрватског књижевног језика као једног језика са свим разноликостима и варијантним разликама;

2. отвореност према позитивним културним и језичким утицајима из свих република и свих културних средина нашег језичког подручја;

3. његовање аутохтоних књижевнојезичких и културних вриједности, које су заједничко благо свих народа БиХ и чине мост међу њиховим културама, тј. инсистирање на ономе што нас повезује и зближава и

4. пуна слобода индивидуалног избора језичких изражајних средстава, без обзира на њихову варијантску маркираност у другим срединама«.

Ова четири начела у основи су заснована на темељним тековинама наше револуције и послеријатне изградње: братству и јединству наших народа, заједништву и равноправности свих чланова нове заједнице, дијалектичком поимању друштвених токова и развоја друштва и језика. У њима је садржана срж лингвистичке и друштвене збиље, широке, толерантне и хумане поруке; одређен природни и логични правац језичког развоја и лингвистичког планирања и путоказ у рјешавању конкретних проблема у вези са реализацијом стандардног језика у Босни и Херцеговини и језичких активности уопште.

На основу ових начела нуде се и једино могућа рјешења у нашој језичкој пракси:

»1. Назив језика у службеној употреби обавезно је двочлан: српскохрватски, односно хрватскосрпски. Оба назива су потпуно равноправна.

2. Оба писма (ћирилица и латиница) су равноправна.

3. Грађани Босне и Херцеговине, без обзира на националну припадност, имају пуну индивидуалну слободу избора назива језика, писма, изговора и других изражајних средстава.

4. Ограничавање индивидуалне слободе избора или злоупотребе те слободе, у смислу наметања особина ове или оне варијанте, односно борба за варијантску »превласт« у Босни и Херцеговини, или остваривање двоваријантске, односно двојезичке поларизације, ремети међунационалну хармонију у нашој средини, онемогућује слободан развој култура народа наше републике, сиромашти књижевнојезички израз и стога ће наићи на одлучан отпор прогресивних друштвених снага у СРБиХ.

5. Закључци Симпозијума о језичкој толеранцији у настави представљају основу за рјешавање конкретних језичких проблема у овој области и стога треба предузети потребне мјере да се ти закључци остварују.

6. Заједнички живот и заједничке институције (друштвене, политичке и друге) захтијевају нормирање књижевног језика као колективног средства изражавања у службеној употреби: у школама, администрацији, средствима јавног информисања и др.

Утврђивање стандардног босанскохерцеговачког књижевнојезичког израза треба да буде резултат ширег друштвеног договора на основу претходних испитивања.

Оснoву опћег стандардног језичког израза у службеној употреби у СРБиХ чине ијекавски књижевни изговор и друге аутентичне језичке особине«.

*
**

Ова одређења књижевног језика и књижевнојезичке политике у нашој вишенационалној заједници намећу два битна закључка.

Прво. Остварен је марксистички приступ проблемима лингвистике и њеног интегрисања у укупност човјекове праксе. Ту је дошло до повезивања марксистички оријентисане социологије и лингвисти-

ке, повезивања која не укључују само ужи, социолингвистички план него и план интегрисаности цјелокупне језичке збиље као »тоталног друштвеног феномена« у Марксовом смислу.

Друго. Основни принципи књижевнојезичке политике у БиХ имају значаја и за теорију језика и за примијењену лингвистику. Они афирмирају мисао која је у духу новијих схватања о књижевном језику, посебно у оквиру Прашке лингвистичке школе. Наиме, експлицитно или имплицитно из тих принципа произилази да је српскохрватски језик један језички систем и са становишта апстракције (дијасистема) и са становишта књижевнојезичке норме. У њему је богатство варијација заслугом појединих социокултурних средина и дивергентног развоја нашег друштва и језика. Са тога становишта хрватскосрпски језик има у основи еластичну, али стабилну норму у чијим су оквирима и конкретне реализације у појединим социокултурним срединама. Евентуални неспоразуми и шумови не могу настати, према томе, због нарави самог стандардног језика него су производом идеолошких схватања, прије свега унитаристичких и сепаратистичких. Цио садржај, тон и дух документа »Књижевни језик и књижевнојезичка политика у Босни и Херцеговини« против је таквих схватања. Тај је документ обиљежио ову посљедњу деценију нашега заједничког живота, наша лингвистичка истраживања, дјеловања и понашања.